

HAREKET HALİNDE BİR HAYAT

Oliver Sacks 1933 yılında Londra'da doktorlar ve bilim insanlarının çoğunlukta olduğu bir ailenin (annesi cerrah, babası aile hekimiydi) üyesi olarak dünyaya geldi. Tıp eğitimini Oxford Üniversitesi'nde tamamladı, San Francisco Mt. Zion Hastanesi'nde ve UCLA'de ihtisas yaptı. 1965 yılından itibaren nöroloji alanındaki çalışmalarını New York'ta sürdürdü. 2007'de Columbia Üniversitesi Tıp Merkezi'ne Nöroloji ve Psikoloji Profesörü olarak atandı. Son yıllarında NYU Tıp Fakültesi'nde öğretim görevlisi olan Dr. Sacks, NYU Epilepsi Merkezi çalışmalarına katkıda bulundu ve Warwick Üniversitesi'nde ders verdi. 1966 yılında Bronx'taki Beth Abraham Hastanesi'nde nöroloji danışmanı olarak görev yaparken deneysel bir ilaçla tedavi ederek hayata döndürdüğü hastalarını anlattığı *Uyanışlar* (2003, YKY) aynı adı taşıyan Oscar adayı bir filme uyarlandı ve Harold Pinter tarafından *A Kind of Alaska* adlı bir oyuna dönüştürüldü. Tourette sendromundan otizme farklı nörolojik vaka tarihçelerini anlattığı *Karısını Şapka Sanan Adam* (1996, YKY) ve *Mars'ta Bir Antropolog* (2011, YKY) kitaplarıyla uluslararası üne kavuşan Sacks, *Sesleri Görmek*'te (2001, YKY) sağır insanların dünyasını ve işaret dilini, *Renkkörleri Adası*'nda (1998, YKY) üyeleri renkkörü olan sıradışı bir topluluğu anlattı. Doktorluk deneyimini *Migren*'de (2010, YKY), hastalık deneyimini *Dayanacak Bir Bacak*'ta (2012, YKY) paylaşan yazarın eşsiz otobiyografisi *Tungsten Dayı: Kimyasal Bir Çocukluğun Anıları* 2001'de (2004, YKY) yayımlandı. *Oaxaca Günlüğü* (2013, YKY) adlı bir gezi kitabı da bulunan ve son kitapları *Aklın Gözü* (2013, YKY), *Müzikofili – Müzik ve Beyin Öyküleri* (2014, YKY), *Halüsinasyonlar* (2015, YKY) olan yazar 30 Ağustos 2015'te Manhattan'da öldü.

Begüm Kovulmaz İstanbul Üniversitesi'nde İngiliz Dili ve Edebiyatı eğitimi aldı, Bilgi Üniversitesi Sinema-TV yüksek lisans bölümünü bitirdi. 2000 yılından beri farklı yayınevlerinde editörlük ve çevirmenlik yapıyor. Rudyard Kipling, Angela Carter, Susan Sontag, V. S. Naipaul, Salman Rushdie gibi yazarları çevirdi. (begumkovulmaz@gmail.com)

*Oliver Sacks'ın
YKY'deki kitapları:*

- Karısını Şapka Sanan Adam (1996)
Renkkörleri Adası (1998)
Sesleri Görmek (2001)
Uyanışlar (2003)
Tungsten Dayı (2004)
Dayanacak Bir Bacak (2010)
Migren (2010)
Mars'ta Bir Antropolog (2011)
Oaxaca Günlüğü (2013)
Aklın Gözü (2013)
Müzikofili - Müzik ve Beyin Öyküleri (2014)
Halüsinasyonlar (2015)
Hareket Halinde - Bir Hayat (2016)

OLIVER SACKS

Hareket Halinde
Bir Hayat

Otobiyografi

Çeviren
Begüm Kovulmaz

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 4625
Edebiyat - 1316

Hareket Halinde - Bir Hayat / Oliver Sacks
Özgün adı: **On the Move - A Life**
Çeviren: **Begüm Kovulmaz**

Kitap editörü: **Darmin Hadzibegović**
Düzeltili: **Mustafa Aydın**

Kapak tasarımı: **Nahide Dikel**
Sayfa tasarımı: **Mehmet Ulusel**
Grafik uygulama: **İlknur Efe**

Baskı: Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1 Baha İş Merkezi
A Blok Kat: 2 34310 Haramidere / İstanbul
Telefon: (0 212) 412 17 00
Sertifika No: 12026

Çeviriye temel alınan baskı: Picador, Londra, 2015
1. baskı: İstanbul, Mayıs 2016
ISBN 978-975-08-3654-1

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. 2014
Sertifika No: 12334
Copyright © 2015, Oliver Sacks

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Kemeraltı Caddesi Karaköy Palas No: 4 Kat: 2-3 34425 Karaköy / İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

Billy için

“Hayat ileri doğru yaşanmalıdır ama
ancak geriye bakarak anlaşılır.”

Kierkegaard

İÇİNDEKİLER

1. Hareket Halinde • 11
 2. Yuvadadan Ayrılış • 43
 3. San Francisco • 61
 4. Muscle Plajı • 83
 5. Ulaşılmaz Yerlerde • 111
 6. Uyanışlar • 138
 7. Dağdaki Boğa • 169
 8. Kimlik Meselesi • 194
 9. City Island • 218
 10. Yolculuklar • 250
 11. Yeni Bir Zihin Algısı • 270
 12. Yuva • 295
- Teşekkürler • 306
- Dizin • 307
- Fotoğraf Bilgileri • 315
- Fotoğraf Albümü • 316

Hareket Halinde

Savaş sırasında küçük bir çocukken gönderildiğim yatılı okulda kendimi tutsak edilmiş ve güçsüz hissediyor, hareket edebilme özgürlüğümü ve güç sahibi olmayı özlüyordum – rahatça hareket edebilmek ve insanüstü güçlere sahip olmak istiyordum. Bu isteklerime rüyalarımda uçtuğum zaman, bir de okulun yakınındaki köyde ata binmeye gittiğimde, kısa süre için de olsa kavuşurdum. Atımın gücüne ve çevikliğine bayılıyordum; rahat ve neşeli hareketlerini, sıcaklığını ve samanı andıran tatlı kokusunu hâlâ hatırlıyorum.

En çok da motosikletleri seviyordum. Babamın savaştan önce Scott Flying Squirrel marka bir motosikleti vardı. Su soğutmalı büyük motoru ve kükreyen egzozuyla güçlü bir araçtı, ben de böyle güçlü bir motosiklet istiyordum. Motosikletler, uçaklar ve atlar zihnimde birbirine karışıyordu, güçlü bineklerini zorlukla ama şevkle yönettiklerini düşündüğüm motosikletçiler, kovboylar ve pilotlar da öyle. Erkek çocuklara özgü hayal gücümü kovboyları ve kahramanca hava muharebelerini anlatan filmler besliyordu; fırtınalarla, püsküren volkanlarla mücadele etmek için hayatlarını tehlikeye atan pilotları kalın uçuş ceketleri koruyordu – tıpkı motosikletçileri koruyan deri ceketler ve kasklar gibi.

1943'te on yaşında Londra'ya döndükten sonra, oturma odamızın ön camının kenarına oturur, hızla gelip geçen motosikletleri seyreder, motosiklet markalarını ezberlerdim (savaştan sonra benzin bulmak kolaylaşınca sayıları artmıştı). Onlarca modeli birbirinden ayırt edebiliyordum – AJS, Triumph, BSA, Norton, Matchless, Vincent, Velocette, Ariel, Sunbeam ile BMW ve Indian gibi daha nadir rastlanan yabancı markaları görür görmez tanıyordum.

Yeniyetmeliğimde, kafaca bana uyan bir kuzenimle Crystal Palace'a, motosiklet yarışlarını izlemeye giderdik. Otostopla sık

sık Snowdonia'ya tırmanışa veya Göller Bölgesi'ne yüzmeye giderdim, bazen beni bir motosikletlinin aldığı da olurdu. Sürücünün arkasına oturunca heyecanlanır, bir gün sahip olacağım parlak, güçlü motosikletin hayalini kurardım.

On sekiz yaşında aldığım ilk motosikletim ikinci el bir BSA Bantam'dı. Motoru iki zamanlıydı, sonradan anlaşılacağı üzere frenleri de sorunluymdu. İlk sürüşümde Regent's Park'a gittim. Talihli bir seçimdi, hatta belki bu sayede hayatım kurtuldu, çünkü düz yolda hız yaparken gaz pedalı takıldı ve frenler motoru durduracak, hatta yavaşlatacak kadar bile çalışmadı. Nasıl durduracağımı bilmediğim bir motosikletin üzerinde, Regent's Park'ın çevresini dolaşan yolda daireler çizmeye başladım. Yayalara korna çaldım, yolumdan çekilmeleri için seslendim ama iki üç turdan sonra insanlar bana yol açmaya, cesaretlendirmek için tezahürat yapmaya başladı. Benzin bittiğinde motorun duracağını biliyordum. Parkın çevresinde gönülsüzce attığım sayısız turdan sonra motor boğuldu ve sustu.

Annem başından beri motosiklet almama karşıydı. Bunu zaten bekliyordum ama kendisi de motosiklet kullanan babamın itirazına şaşırılmışım. Bana küçük bir araba, saatte altmış kilometreden fazla yapamayan 1934 model bir Standard satın alarak motosikletten vazgeçirmeye çalışmışlardı. Küçük arabamdan zamanla nefret etmiş, derken günün birinde onu satıverip elime geçen parayla Bantam'ı almıştım. Şimdiyse annemle babamı, güçsüz ve ufak bir araba ya da motosikletin tehlikeden kaçınma konusunda riskli olduğuna ve büyük, kuvvetli bir motosiklet üzerinde çok daha güvende olacağıma ikna etmem gerekiyordu. Durumu gönülsüzce de olsa kabullendiler ve bir Norton satın almam için bana destek oldular.

250 cc'lik motora sahip bir araç olan ilk Norton'umun üstünde birkaç kez kaza geçirme tehlikesi atlattım. İlkinde trafik ışıklarına fazla hızlı yaklaştım ve güvenli bir şekilde fren yapamayacağımı ya da dönemeyeceğimi anlayınca yola devam ederek, farklı yönlerde ilerleyen iki sıra aracın arasından –mucizevi bir şekilde– geçmeyi başardım. Asıl tepkim bir dakika sonra geldi: Biraz daha gittim, motosikleti yolun kenarına park ettim ve düşüp bayıldım.

İkinci kaza gece vakti, yağmur altında, kıvrılarak ilerleyen bir köy yolunda oldu. Karşıdan gelen bir araç uzunlarımı yaktığı için

gözüm kamaştı. Burun buruna çarpışacağımızı sandım ama son anda motordan indim (hayat kurtarabilmesinin yanında ölümcül de olabilecek bu manevrayı anlatmak için saçma denecek ölçüde sakın bir sözcük – inmek). Motor bir yana gitti (arabayla çarpışmasa da darmadağın oldu), ben bir yana. Neyse ki kaskım, botlarım, eldivenlerim, deri giysim beni korudu ve yağmurdan ıslanmış yolda yirmi metre kadar sürüklenmeme rağmen burnum bile kanamadı.

Annemle babam şok geçirdiler ama tek parça olduğum için sevindiler ve nedense daha güçlü bir motosiklet almama sandığım kadar şiddetli itiraz etmediler – 600 cc'lik motora sahip bir Norton Dominator istiyordum bu kez. Oxford'u bitirmiştım, 1960'ın ilk altı ayı boyunca stajyer cerrah olarak çalışacağım Birmingham'a gidecektim. Londra'yla Birmingham arasında açılan yeni M1 otobanı ve hızlı bir motosiklet sayesinde her hafta sonu eve gelebileceğimi özellikle söyledim aileme. O günlerde otobanda hız sınırı olmadığından yolu bir saatte katedebilirdim.

Birmingham'da bir motosiklet grubuyla tanıştım ve ilk defa bir grubun parçası olup motosiklet hevesimi paylaşmanın keyfini çıkardım; o zamana dek hep yalnız başıma binmişim motosikletime. Birmingham çevresindeki el değmemiş kırsal bölgeler dolaşmak için idealdi ve özel zevklerimden biri, hangi Shakespeare oyununun sahnelendiğini görmek için motosikletle Stratford-upon-Avon'a gitmekti.

1960 Haziranında Isle of Man'deki TT'ye, her yıl düzenlenen Tourist Trophy motosiklet yarışına gittim. Acil Tıbbi Müdahale Servisi kol bantlarından birini ele geçirip motosiklet mola noktalarını dolaştım, sürücüleri yakından gördüm. Dikkatle not aldım çünkü Isle of Man'de geçen, motosiklet yarışıyla ilgili bir roman yazmayı planlıyordum –epey araştırma yaptım bunun için– fakat romanı bir türlü yazamadım.¹

• • •

1 O dönemde tuttuğum defterlerden birine, (motosikletli olan da dahil) beş roman yazmak istediğimi yazmışım, bir de kimyasal çocukluğumun anılarını yazacağımı not etmişim. Romanları yazmadım ama kırk beş yıl sonra *Tungsten Dayı*'yı yazarak anılarımı anlattım.

1950'lerde, Londra'nın çevresini dolaşan North Circular Yolu'nda da hız limiti yoktu – sürati sevenler için davetkâr bir yerdi. Ace diye ünlü bir kafe vardı burada, hızlı motosikletleri seven sürücülerin uğrak yeri idi. Buradaki, Ton-Up Çocuklar denen motosikletliler grubuna katılmak için en az “bir ton yapmak” –yani motosikletle saatte 150 kilometreye çıkmak– şarttı.

Bazı motosikletler o zaman bile 150 kilometreyi görebiliyordu, özellikle motorlarıyla biraz oynanmış, fazla ağırlıkları atılmış (egzozlar da dahil), içlerine yüksek oktanlı benzin konan araçlar. “Yakma yarışı” dedikleri yarış ikincil yollarda yapılıyordu ve daha tehlikeliydi, kafeye girer girmez meydan okuyan biri çıkıyordu karşınıza. “Korkaklık” soğuk karşılanıyordu. North Circular Yolu'nda o zaman bile bazen yoğun trafik oluyordu.

Hiç korkaklık etmedim ama yarışmayı seviyordum zaten; “Dommie”min 600 cc'lik motoru biraz güçlendirilmişse de, Ace'teki motosiklet grubu üyelerinin tercih ettiği 1000 cc'lik Vincent'larla yarışamazdı. Bir keresinde bir Vincent'a binmeyi denemiştim ama özellikle düşük hızda korkunç dengesiz gelmişti bana, “kuş tüyü yatak” gövdeli, her hızda son derece dengeli Norton'umdan çok farklıydı. (Bir Norton'a Vincent motoru takılıp takılamayacağını merak etmişim o zaman, yıllar sonra bu tür motorların yapıldığını ve adlarına “Norvin” dediğini öğrendim.) Yollara hız sınırı getirilince yarışlar sona erdi; eğlence bitmişti ve Ace artık eskisi gibi bir çekim merkezi değildi.

On iki yaşımdayken, ferasetli bir öğretmenim karneme şöyle yazmıştı: “Oliver ilerleyecek gibi görünüyor, tabii fazla ileri gitmezse.” Haklıydı. Çocukken kimya deneylerimde de ileri gider, evi zehirli gazlarla doldururdum; neyse ki yangın çıkarmadım hiç.

Kayağı severdim. On altı yaşımdayken bir grup okul arkadaşım ile birlikte Avusturya'ya kayağa gittik. Ertesi yıl, ülkeyi kayakla aşmak için yalnız başıma Telemark'a gittim. Kayak macerası güzel geçti. İngiltere'ye dönen feribota binmeden önce gümrüksüz satış mağazasından iki litre aquavit² aldım ve Norveç sınır kontrol

2 Patatesten damıtılan Kuzey Avrupa içkisi. (ç. n.)

noktasından geçtim. Norveç gümrük görevlileri istediğim kadar içki geçirebileceğimi söylediler ama İngiltere'ye yalnızca bir şişe sokabileceğimi belirttiler. Geri kalan alkole İngiliz gümrüğü el koyacaktı. İki şişe aquavit'imle feribota bindim, üst güverteye çıktım. Berrak, parlak, çok soğuk bir gündü ama üzerimde kalın kayak kıyafetlerim olduğundan hiç aldırmadım; geri kalan herkes içeride otururken, üst güvertenin tamamı benimdi.

Kitabımı okuyup –yavaş yavaş *Ulysses*'i okuyordum– aquavit'imi yudumluyordum; insanın içini alkol kadar iyi ısıtamaz hiçbir şey. Geminin nazik, hipnotik sallantısıyla iyice gevşemiş, üst güvertede oturuyordum, kitabıma gömülmüştüm. Bir baktım ki küçük yudumlar ala ala şişenin neredeyse yarısını içmişim. Alkolün etkisini hiç hissetmiyordum, kitabımı okuyup şişeden yudumlar almaya devam ettim. Limana yaklaştığımızı fark edince çok şaşırđım; kendimi *Ulysses*'e öyle kaptırmıştım ki zamanın nasıl geçtiğini fark etmemiştim. Şişe tamamen boşalmıştı. Etkisini hâlâ hissetmiyordum; etiketinde alkol derecesi için 100 diyordu ama sandığım kadar kuvvetli bir içki değildi herhalde. Hiçbir tuhaflık hissetmedim ama ayağa kalktığım anda yere yapıştım. Çok şaşır-mıştım – gemi aniden yalpalamış mıydı? Ayağa kalktım ve kalkar kalkmaz yine düştüm.

Sarhoş olduğumu –hem de çok sarhoş olduğumu– ancak o zaman anladım; içki beynimin kalanını etkilemeden doğrudan beyincığıme gitmiş olmalıydı. Herkes indikten sonra gemiyi kontrol eden bir görevli beni kayak batonlarımla yardımıyla yürümeye çalışır halde buldu. Bir başka görevliyi çağırdı ve ikisi kollarıma girip beni gemiden indirdiler. Fena yalpalıyordum ve insanların dikkatini çekiyordum (eğlenir görünüyorlardı) fakat Norveç'ten iki şişeyle yola çıkıp İngiltere'ye tek şişeyle geldiğim için sistemi alt ettiğimi düşünüyordum. İngiltere gümrüğünü, el koymaktan memnun olacakları bir şişeden yoksun bıraktığım için memnundum.

1951, olaylı, bazı açılardan acı verici bir yıldı. Kendimi bildim bileli hayatımda sabit bir figür olan Teyzem Birdie, mart ayında öldü.

Hayatı boyunca bizlerle yaşamış ve hepimizi koşulsuz sevmiştir. (Ufak tefek Birdie'nin zekâsı alçakgönüllüydü, annemin tek engelli kardeşiydi. Küçükken başına ne geldiğini tam olarak öğrenemedim hiçbir zaman; bebekliğinde başına darbe aldığını da duymuştum, hipotiroidizm yüzünden böyle olduğu da söylenmişti. Bunların bizim için hiç önemi yoktu; o bizim Birdie Teyze'mizdi, ailemizin önemli bir parçasıydı.) Birdie'nin ölümünden çok etkilenmiştim ve hayatımda, hayatlarımızda ne kadar önemli bir yeri olduğunu ancak onu kaybettiğimiz zaman anlamıştım. Birkaç ay önce Oxford'dan burs kazandığımda telgrafı bana Birdie vermiş, beni kucaklayıp tebrik etmişti – biraz gözyaşı da dökmüştü çünkü en küçük yeğenin evden ayrılacağını biliyordu.

Yaz sonunda Oxford'a gidecektim. On sekiz yaşına girmiştim ve babam erkek erkeğe ciddi bir baba-oğul sohbeti yapmamızın zamanının geldiğini düşünüyordu. Önce harçlığımdan ve paradan söz ettik – önemli bir mesele değildi çünkü oldukça tutumluydum, tek masrafım kitaplardı. Arkasından babam asıl kaygısını dile getirdi.

“Fazla kız arkadaşın yok” dedi. “Kızlardan hoşlanmıyor musun?”

“Onlarla bir sorunum yok” dedim daha fazla konuşmamak için.

“Belki erkekleri tercih ediyorsundur, öyle mi?” diye ısrar etti.

“Evet, öyle, ama bu yalnızca bir his, hiçbir şey ‘yapmadım’” dedim ona, sonra korkuyla ekledim: “Ne olur anneme söyleme – bunu kaldıramaz.”

Babam yine de anneme söyledi. Ertesi sabah fırtınalı gökyüzü gibi bir yüz ifadesiyle aşağı indi annem, bu ifadeyi daha önce hiç görmemiştim. “İğrençsin” dedi. “Keşke doğmasaydın.” Sonra çekti gitti ve günlerce benimle konuşmadı. Yeniden konuşmaya başladığında söylediklerine hiç değinmedi (konuyu bir daha açmadı zaten) ama aramıza bir şey girmişti artık. Pek çok açıdan açık fikirli ve destekleyici biri olan annem, bu konuda katı ve inatçıydı. Babam gibi o da Kutsal Kitap'ı okur, Mezmurlar'ı ve Süleyman'ın Ezgisi'ni severdi, ama Levililer'deki o korkunç satırları aklından çıkaramıyordu: “Kadınla yatar gibi erkekle yatma. Bu, iğrençliktir.”

İki ebeveynim de hekim olduğundan evimiz tıp kitaplarıyla doluydu. “Cinsel patoloji” kitaplarını incelemiş, Krafft-Ebing, Magnus Hirschfeld ve Havelock Ellis'i on iki yaşında okumuştum.

Fakat bir “hastalığım” olduğuna, kimliğimin bir isme ve teşhise indirgenebileceğine inanmakta zorlanıyordum. Okul arkadaşlarım “farklı” olduğumu biliyordu, en azından öpüşüp koklaşmalarla sonlanan partilere katılmadığımı farkındaydılar.

Kimyaya, arkasından biyolojiye gömüldüğüm için, çevremde –veya içimde– olup bitenlerin farkında değildim pek. Okulda kimseden hoşlanmamıştım (ama okul merdivenlerinin başındaki, oğullarını yılanlardan kurtarmaya çalışan kaslı, güzel ve çıplak Laokoon heykelinden tahrir oluyordum.) Eşcinsellik düşüncesinin bile bazı insanları dehşete düşürdüğünden haberdardım; annemin de bu insanlardan biri olabileceğinden şüpheleniyordum, babama bu yüzden “Ne olur anneme söyleme – bunu kaldıramaz” demiştim. Belki gerçeği babama bile söylememeliydim; cinselliğim benden başka kimseyi ilgilendirmez diye düşünüyordum. Sır değildi ama üzerinde konuşmaya gerek yoktu. En yakın arkadaşlarım Eric ve Jonathan durumu biliyordu ama konuyu hiç konuşmazdık. Jonathan, beni “aseksüel” kabul ettiğini söylerdi.

Hepimiz yetiştirilme biçimlerimizin, kültürlerimizin, zamanlarımızın yaratığıyız. Kendime sık sık, annemin 1890’larda doğduğunu, geleneksel bir biçimde yetiştirildiğini ve 1950’lerde İngiltere’de eşcinselliğin yalnızca bir sapkınlık olarak görülmeyle kalmayıp suç olduğunu da hatırlatmam gerekiyordu. Cinselliğin de –din ve siyaset gibi– normalde düzgün ve rasyonel insanların yoğun, mantıksız duygulara kapılmasına yol açan konulardan biri olduğunu anımsamam gerekiyordu. Annem aslında zalim davranmak, ölmemi dilemek istememişti. Birden aşırı duygusallaşmıştı ve şimdi fark ediyorum ki, söylediklerinden büyük olasılıkla pişman olmuş ya da belki sözlerini zihninin derinliklerine gömmüştü.

Ama sözleri hayatımın büyük bölümü boyunca aklımdan çıkmadı, cinselliğin özgür ve neşeli bir ifadesi olması gereken şeye ket vurmakta ve suçluluk zerk etmekte büyük rol oynadı.

Ağabeyim David ile karısı Lili, hiç cinsel deneyim yaşamadığımdan haberdar olunca bunu utangaçlığıma verdiler ve iyi bir kadının,

hatta bir kadınla birlikte olmanın her şeyi yoluna koyacağını düşündüler. 1951 Noelinde, Oxford'daki ilk dönemimden sonra beni Paris'e götürdüler. Tek amaçları bana şehri –Louvre, Notre Dame, Eiffel Kulesi– göstermek değildi, aynı zamanda beni kendime getirecek, beceriyle ve sabırla bana seksin ne olduğunu öğretecek nazik bir fahişe bulmayı planlamışlardı.

Uygun yaşta ve karakterde bir aday seçildi, önce David ve Lili onunla görüşerek durumu açıkladılar, sonra odaya ben girdim. O kadar korkmuştum ki penisim pörsümüştü, testislerim karın boşluğuma kaçmaya çalışıyordu.

Tezelerimden birini andıran fahişe durumu bir bakışta anladı. İngilizcesi iyiydi (seçilmesinin nedenlerinden biri de buydu) ve bana, “Endişelenme – onun yerine birer fincan sıcak çay içeriz” dedi. Çay fincanları ve minik kekler çıkardı, çaydanlığı ocağa koydu ve ne tür çay sevdiğimi sordu. “Lapsang” dedim. “İsli kokusuna bayılıyorum.” Artık kendime gelmiş, özgüvenimi toplamıştım, isli çayımızı keyifle içerken onunla rahatça sohbet ettim.

Yanında yarım saat kaldım, sonra çıktım; ağabeyim ve eşi heyecanla dışarıda beni bekliyorlardı. “Nasıldı, Oliver?” diye sorguladı David beni. “Harikaydı” dedim, sakalımdaki kek kırıntılarını silkeleyerek.

On dört yaşına girdiğimde, hekim olacağım “anlaşılmıştı”. Annem ve babam da, iki ağabeyim de hekimdi.

Ama hekim olmayı gerçekten istediğimden emin değildim. Kimyager olma hayallerimi sürdüremezdim; kimya, benim pek sevdiğim on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıl inorganik kimyasının çok daha ötesindeydi artık. Fakat on dört-on beş yaşlarımdayken, okuldaki biyoloji öğretmenimden ve Steinbeck'in *Sardalya Sokağı*'ndan ilham alarak deniz biyoloğu olmak istediğime karar verdim.

Oxford'dan burs alınca, bir seçim yapmam gerekti: Zoolojiye devam mı edecektim yoksa tıp hazırlık eğitimi alıp anatomi, biyokimya ve fizyoloji mi öğrenecektim? Beni en çok duyuların fizyolojisi büyülyordu – rengi, derinliği, hareketi nasıl görüyorduk?

Bir şeyi nasıl *tanıyorduk*? Dünyayı görsel olarak nasıl algılıyorduk? Bu konulara ilgi duymamın nedeni, küçük yaşta geçirdiğim görsel migrenlerdi. Migren atağını haber veren parlak zikzakların yanında, migren aurası sırasında renk, derinlik, hareket algımı, hatta nesnelere tanıma yetimi bile yitiriyordum. Görme biçimim korkutucu ama büyüleyici bir şekilde bozulup çözülüyor, derken birkaç dakika içinde yeniden eski haline geliyordu.

Evdeki küçük kimya laboratuvarım aynı zamanda karanlık odaydı, özellikle renklere ve stereo fotoğrafçılığa düşkündüm; bunlar da beynin rengi ve derinliği nasıl inşa ettiğini merak etme neden oluyordu. Deniz biyolojisini de kimyayı sevdiğim kadar seviyordum ama artık insan beyninin nasıl çalıştığını anlamak istiyordum.

Zeki olduğum söylenirdi ama entelektüel açıdan özgüvenim düşüktü her zaman. En yakın okul arkadaşlarım Jonathan Miller ve Eric Korn gibi, ben de hem bilime hem edebiyata saplantı ölçüsünde düşkündüm. Jonathan'la Eric'in zekâlarına hayrandım, neden benimle vakit geçirdiklerini bile bilmiyordum, ama hepimiz üniversite bursu kazandık. Ondan sonra bazı zorluklarla karşılaştım.

Oxford'a başlarken yeterlik sınavına girmek gerekiyordu. Benim için bu sınav yalnızca bir formalite gibi görülüyordu çünkü zaten açık burs almıştım. Ama yeterlik sınavını geçemedim; ikinci kez girdim ve yine geçemedim. Sınava üçüncü kez girip yine kalınca, okul müdürü Mr. Jones beni kenara çekip, "Burs sınavında verdiğin kâğıt harikaydı, Sacks" dedi. "Bu aptal sınavdan neden sürekli kalıyorsun?" Nedenini bilmediğimi söyleyince, "Bu son şansın" dedi. Sınava dördüncü kez girdim ve bu kez geçtim.

St. Paul's Okulu'nda, Eric ve Jonathan'la birlikte sanat ve bilimi karıştırarak ikisinin de keyfini çıkarıyorduk. Edebiyat kulübü başkanı, atletizm kulübü sekreterydim. Böyle bir karışımı yaratmak Oxford'da daha zordu çünkü anatomi departmanı, bilim laboratuvarları ve Radcliffe Bilim Kütüphanesi, South Parks Yolu'nda bir araya toplanmıştı ve üniversite amfileriyle kolejlerden uzaktı.

Bilim ya da tıp eğitimi alan öğrencilerle üniversitenin geri kalanı arasında hem fiziksel hem de sosyal anlamda mesafe vardı.

Bu ayrımı Oxford'daki ilk dönemimde hissettim. Makale yazıp bunları belletmenlerimize teslim etmemiz gerekiyordu, bunun için Radcliffe Bilim Kütüphanesi'nde uzun saatler geçirerek araştırma ve inceleme yazılarını okuyup önemli görünen noktaları seçtikten sonra ilginç ve özgün bir bakış açısıyla sunmak zorundaydık. Nörofizyoloji okumaya uzun zaman ayırmak keyifli, hatta heyecan vericiydi –önümde yeni ve uçsuz bucaksız alanlar açılıyordu– ama hayatımdaki eksikliğin giderek daha fazla farkına varmaya başlamıştım. Maynard Keynes'in *Essays in Biography*'si hariç genel okuma yapmıyordum ve ben de kendi "Biyografik Denemeler"imi yazmak istiyordum. Klinik bir yanı da olacaktı yazılarımla – alışılmadık zayıflıkları veya güçlü yönleri olan bireyleri ele alacak, söz konusu özelliklerinin hayatlarını nasıl etkilediğini gösterecektim; kısacası, klinik biyografiler veya vaka tarihçeleri yazacaktım.

Bu amaçla hayatımı ele aldığım ilk (ve son) kişi Theodore Hook oldu. Erken Victoria döneminin büyük nüktedanı Sydney Smith'in biyografisini okurken karşılaşmıştım onun adıyla. Hook da büyük bir nüktedan, becerikli bir konuşmacıydı. Sydney Smith'ten on-yirmi yıl kadar önce yaşamıştı. Müzikal icatlar yaratma konusunda kimse onunla boy ölçüşemezdi. Piyano başına oturup doğaçlama çalarak ve bütün bölümleri söyleyerek beş yüzden fazla opera yazdığı söyleniyordu. Anlık açan çiçeklerdi bunlar – büyüleyici, güzel ve uçucu; o anda yaratılıyor, bir daha asla tekrarlanmıyor, kâğıda dökülmüyor, kısa sürede unutulup gidiyorlardı. Hook'un doğaçlama dehası beni büyülemişti; nasıl bir beyinden kaynaklanıyordu bu yaratıcılık?

Hook hakkında ele geçirebildiğim her şeyi okumaya başladım, yazdığı kitaplardan bazılarını da okudum; şimşek gibi hızlı, çılgınlık ölçüsünde yaratıcı doğaçlamalarıyla karşılaştırıldıklarında kitapları sıkıcı ve zorla yazılmış gibiydi. Hook hakkında uzun uzun düşündüm ve güz döneminin sonuna doğru onun hakkında bir makale yazdım. Satır araları sıkışık büyük boy altı dosya kâğıdını kaplayan yazım toplam dört ya da beş bin sözcükten oluşuyordu.

Bu makale, gençliğimde kaleme aldığım başka yazılarla birlikte bir kutunun içinden çıktı geçenlerde. Okuduğum zaman akıcılığı, içerdiği bilgiler, tumturaklı dili, gösterişçiliği beni şaşırttı. Benim yazıma benzemiyordu. Yazıyı baştan aşağı aşırımı ya da yarım düzine farklı kaynağı bir araya getirerek oluşturmuş olabilir miydim? Yoksa eğitilmiş, profesörlük taslayan bu üslubu on sekiz yaşında bir çaylak olduğumu gizlemek için mi benimsemiştim?

Hook'la, kafamı dağıtmak için ilgilenmişim; her hafta belletmenim tarafından okunan makalelerimin çoğu fizyolojik konular üzerineydi. İtme konusunu incelemeye başladığımda öyle heyecanlandım, öyle çok okuyup düşündüm ki makalemi yazmaya zaman kalmadı. Ama sunum günü belletmenimin karşısına bir yığın kâğıtla çıkıp okuyormuş gibi yaptım, aklımdakileri anlatarak sayfaları çevirdim. Bir noktada, Carter (Dr. C. W. Carter, Queen's'teki belletmenim) beni durdurdu.

“Tam anlayamadım” dedi. “Son paragrafı yeniden okur musun?” Biraz endişelenerek, son birkaç cümleyi tekrarlamaya çalıştım. Şaşıran Carter, “Getir bakayım” dedi. Boş kâğıtları uzattım. “İnanılmaz şey, Sacks” dedi. “Gerçekten olağanüstü. Ama gelecekte makalelerini yazılı olarak getirmeni istiyorum.”

Oxford'da öğrenciyken, yalnızca Radcliffe Bilim Kütüphanesi'ne değil, 1602'de kurulan Bodleian Kütüphanesi'ne de erişimim vardı. Hook'un anlaşılması zor ve unutulmuş eserlerine burada rastladım. İhtiyaç duyduğum malzemeyi British Museum Kütüphanesi'nden başka hiçbir kütüphanede bulamazdım ve Bodleian'ın sakin atmosferi yazmak için mükemmeldi.

Ama Oxford'da en çok Queen's College'daki kendi kütüphanemizi seviyordum. Muhteşem kütüphane binasını Christopher Wren'in tasarladığı söyleniyordu. Kütüphanenin büyük koleksiyonu binanın altında, ısıtma boruları ve raflardan oluşan bir yeraltı labirentindeydi.

Matbaanın ilk zamanından kalma eski kitapları ellerimde tutmak benim için yeni bir deneyimdi; özellikle Conrad Gesner'in

Historiae animalium'unu (1551) seviyordum, illüstrasyonları çok güzeldi (Albrecht Dürer'in ünlü gergedan çizimi bu kitaptaydı); bir de Louis Agassiz'nin balık fosilleri hakkındaki dört ciltlik eserine bayılıyordum. Darwin'in kitaplarının ilk baskılarını bu raflarda gördüm, Sir Thomas Browne'in bütün kitaplarına –*Religio Medici*, *Hydriotaphia* ve *The Garden of Cyrus (The Quincunciall Lozenge)*– burada âşık oldum. Bazı yazdıkları ne kadar abesti, ama dili ne kadar muhteşemdi! Browne'in tumturaklı klasik üslubundan bıkınca Swift'in özlü anlatımına geçebilirdiniz. Bütün kitaplar özgün baskıydı elbette. Annemle babamın tercih ettiği on dokuzuncu yüzyıl kitaplarını okuyarak büyümüştüm, ama on yedinci-on sekizinci yüzyıl edebiyatıyla –Johnson, Hume, Gibbon ve Pope– Queen's'in yeraltı kütüphanesinde tanıştım. İsteyen, kitapların hepsine ulaşabiliyordu. Ender kitaplara ayrılmış özel bir yerde kilit altında tutulmuyorlardı, raflarda öylece duruyorlardı – basıldıkları dönemden beri oradaydılar. Tarih algımı ve kendi dilim hakkındaki görüşlerimi Queen's'in mahzenlerinde edindim.

• • •

Cerrah ve anatomi uzmanı annem, onun gibi cerrah olamayacak kadar beceriksiz olduğumu kabullenmişti ama en azından Oxford'da anatomi alanında başarılı olmamı istiyordu. Kadavralar üzerinde çalışıp, derslere girip birkaç yıl sonra anatomi finalinden geçmemiz gerekiyordu. Sonuçlar açıklanınca sınıfta sondan ikinci olduğumu gördüm. Annemin tepkisinden çekindiğim için, birkaç kadeh içip gevşemek istedim. En sevdiğim pub'a, Broad Caddesi'ndeki White Horse'a gittim, birkaç bardak elma şarabı içtim – biraların çoğundan daha sert ve ucuzdu.

White Horse'tan kıyak kafayla çıkarken aklıma çılgınca ve küstahça bir fikir geldi. Anatomi finalindeki korkunç başarısızlığımı telafi etmek için prestijli bir üniversite ödülünü –Theodore Williams İnsan Anatomisi Bursu'nu– kazanmayı deneyecektim. Sınav başlamıştı ama sarhoş cesaretiyle sınıfa daldım, boş bir sıraya oturup sınav kâğıdına baktım.

Yanıtlamam gereken yedi soru vardı; birinin (“Yapısal farklı-

laşma işlevsel farklılaşmaya işaret eder mi?”) üstüne atladım ve konu hakkında iki saat aralıksız yazdım – bütün zooloji ve botanik bilgimi kullanarak konuyu iyice evirip çevirdim. Sınavın bitmesine bir saat kala, diğer altı soruyu yanıtlamadan çıktım.

Sonuçlar o hafta sonu *The Times*'da açıklandı, ödülü ben kazanmıştım; ben, Oliver Wolf Sacks. Herkes şaşır kalmıştı – anatomi finallerinde sondan ikinci olan bir öğrenci Theodore Williams ödülünü nasıl alırdı? Ben çok şaşırmamıştım esasen, çünkü Oxford hazırlık sınavlarında olanların aynısı, yalnızca tersten gerçekleşmişti. Olgusal sınavlarda çok kötüyümdür, evet-hayır sorularını yanıtlayamam ama makaleler söz konusu olunca kendimi aşarım.

Theodore Williams ödülüyle birlikte elli sterlin veriliyordu – 50£! Hiç bu kadar çok param olmamıştı. Bu kez White Horse'a değil Blackwell kitapçısına gittim (pub'ın kapı komşusuydu) ve 44£ karşılığında *Oxford İngilizce Sözlük*'ün on iki cildini birden satın aldım. Dünyada en çok istediğim kitaptı. Tıp fakültesinde öğrenciyken sözlüğü baştan sona okudum, arada bir raftan bir cildi indirip uyumadan önce okumayı hâlâ severim.

Oxford'da en yakın arkadaşım Kalman Cohen adlı bir matematiksel mantık öğrencisiydi, okula Rhodes bursuyla gelmişti. Daha önce bir mantıkçıyla tanışmamıştım hiç, Kalman'ın zihinsel odaklanma gücünden adeta büyülenmiştim. Belli bir mantık problemini haftalar boyunca ara vermeden düşünebiliyordu. Düşünmek onun tutkusuydu, vardığı sonuçlardan bağımsız olarak, düşünme eyleminin kendisi heyecanlandırıyordu onu.

Çok farklı olsak da iyi anlaşıyorduk. Benim çağrışımlar üzerinden işleyebilen zihnim ona ilginç geliyordu, onun odaklanma gücü de bana. Beni matematiksel mantığın devleri Hilbert ve Brouwer'le tanıştırdı, ben de onu Darwin'le ve on dokuzuncu yüzyılın büyük doğabilimcileriyle.

Bilimin keşif, sanatın yaratım olduğunu düşünürüz – peki gizemli bir şekilde her ikisini de içeren, matematiğin “üçüncü dünyasından” söz etmek mümkün mü? Sayılar –örneğin asal sayılar–

sonsuz bir Platonik evrene mi ait? Yoksa, Aristoteles'in düşündüğü gibi icat mı edildiler? π gibi irrasyonel sayılara ne demeli? Veya -2'nin karekökü gibi hayali sayılara? Böyle soruları sonuç almadan da olsa zaman zaman düşünüyordum, fakat Kalman için hepsi ölüm kalım meselesiydi. Brouwer'in Platoncu sezgiciliğiyle Hilbert'in Aristotelesçi biçimciliğini, ikisinin oldukça farklı fakat birbirini tamamlayan matematiksel gerçeklik görüşlerini bağdaştırmayı umuyordu.

Aileme Kal'den söz ettiğimde evinden ne kadar uzakta olduğunu düşündüler hemen ve onu, ev yemekleri yiyeceği sakin bir hafta sonu geçirmek üzere Londra'daki evimize davet ettiler. Ebeveynlerim onunla tanışıklarına pek memnun oldu, ama ertesi sabah Kal'in bütün gece yatak örtülerinden birine mürekkepli kalemle notlar aldığını gören annem haklı olarak çok öfkelenildi. Kal'in bir dâhi olduğunu, çarşafı matematiksel mantık alanında yeni bir teoriyi incelemek için kullandığını (biraz abartmıştım) açıkladığım zaman öfkesi hayrete dönüştü ve Kalman'ın daha sonraki gelişlerinden birinde ihtiyaç duyması olasılığına karşılık çarşafı olduğu gibi, yıkamadan saklamaya karar verdi. Tanıdığı tek matematikçi (ve aynı zamanda ateşli bir Siyonist) olan, Cambridge matematik bölümü birincilerinden Selig Brodetsky'ye de gururla gösterdi çarşafı.

Kalman, Oregon'da Reed Koleji'ne gitmişti. Okulun öğrencilerinin çok başarılı olduğunu, kendisinin de oradan son yılların en yüksek notuyla mezun olduğunu anlatmıştı bana. Hava durumundan söz eder ya da sıradan bir şey söyler gibi anlatmıştı bunu. Başına gelen bir olaydı işte. Her an karışık ve mantık yürütmekte zayıf zihnimе rağmen, benim de zeki olduğumu düşünüyordu. Zeki insanların birbiriyle evlenip zeki çocuklar yapması gerektiği görüşündeydi; bu amaçla, Amerika'dan gelen başka bir Rhodes bursu öğrencisiyle tanıştırdı beni. Rael Jean Isaac sessiz, kendini geri planda tutan, fakat (Kal'in de söylediği gibi) çok zeki bir kızdı, birlikte çıktığımız akşam yemeği boyunca matematiksel soyutlama örneklerinden söz ettik. Dostane tavırlarla ayrıldık ama bir daha görüşmedik, Kalman da bana birini ayarlamaya çalışmadı bir daha.

1952 yazında, ilk uzun tatilimizde, Kalman'la ben Fransa'dan

otostopla Almanya'ya gittik. Genç turistlerin kaldığı ucuz hostel-lerde geceledik. Derken bitlendik ve saçlarımızı kazımamız gerekti. Queen's College'dan zarif arkadaşımız Gerhart Sinzheimer bizi Kara Orman'a, ebeveynleriyle kaldığı, Titisee kıyısındaki yazlık evine davet etmişti. Üstü başı dökülen, kafaları kazınmış, bitlendiklerini anlatan misafirlerini görünce, ebeveynleri bize banyo yapmamızı emretti ve giysilerimizi buharla dezenfekte ettirdiler. Zarif Sinzheimer'lere kısa süre rahatsızlık verip aynı ölçüde rahatsız olduktan sonra Viyana'ya gittik (*Üçüncü Adam*'ın Viyanasına çok benzediğini düşünüyorduk) ve var olan bütün içkileri denedik.

• • •

Psikoloji eğitimi almasam da, psikoloji bölümünün derslerine giriyordum bazen. Cesur bir teorisyen olan, görsel psikoloji alanında deneyler yapan J. J. Gibson'ı orada tanıdım. Cornell'den akademik izinliydi ve Oxford'a gelmişti. İlk kitabı *The Perception of the Visual World*'ü kısa süre önce yayımlamıştı. Kişinin görüşünü (tek gözünde veya ikisinde birden) tepetaklak çeviren özel gözlüklerini denememize izin veriyordu. Dünyanın tepetaklak olduğunu görmek çok tuhaftı ama beyin birkaç gün içinde bu duruma alışıp görsel dünyanın yönünü değiştiriyordu. Fakat gözlükleri çıkarınca insan dünyayı yeniden tepetaklak görmeye başlıyordu!

Görsel yanılsamalar da büyülüyordu beni; zekâsal kavrayışın, içgörünün, hatta sağduyunun, algısal bozulmaların gücü karşısında nasıl çaresiz olduğunu gösteriyorlardı. Gibson'ın dünyayı tepetaklak eden gözlükleri zihnin optik çarpımları düzeltme gücünü, görsel yanılsamalar da algısal çarpımları düzeltmekteki yetersizliğini gösteriyordu.

• • •

Richard Selig. Üzerinden altmış yıl geçmesine rağmen, 1953'te Oxford'daki Magdalen Koleji'nin önünde onu ilk gördüğüm günkü yüz ifadesini ve yürüyüşünü –bir aslan gibi ilerlerdi– anımsıyorum. Konuşmaya başladık; herhalde ilk konuşan oydu çünkü ben ilk adımları atamayacak kadar utangaçtım ve güzelliği utangaçlığımın